

ANUSH APRESYAN*

PhD in Philology

“Matenadaran”

Mesrop Mashtots Research Institute of Ancient Manuscripts

An-Apresian@mail.ru

GRIGOR NAREKATSI AND THE TRANSLATORS

Key words: Grigor Narekatsi, “Book of Lamentations”, prayer book, colophon, problems of translation, grammatical differences, religious poems.

Introduction

The volume “Book of Lamentations” penned by medieval Armenian poet, philosopher, and theologian Grigor Narekatsi (Gregory of Narek) has been translated from Old Armenian (Grabar) into Modern Armenian as well as into different languages. Thereby, Narekatsi, thanks to other Armenian, French, Russian, English, Italian translators, occupied his rightful place in the Armenian and world literature, and on April 12, 2015, Pope Francis I proclaimed him Doctor of the Universal Church. Nowadays, translations have greatly increased in quantity, but their study draws little attention. M. Janpoladyan has made a significant contribution to the study of foreign translations of Narekatsi’s work through a detailed examination of the Russian translations of the “Book”¹. Whereas, the other translations were referred to by the translators themselves in their translations, and separate articles were written.

The Foreign Language Translations of the “Book of Lamentations”

Narekatsi’s work first became known to foreign readers in French. Arshak Chopanyan translated several excerpts from the “Book” into French and published it in 1900 in the literary magazine “Mercure de France”. Subsequently, famous writers and critics of the time, such as Eugene Boren, Félix Nève and Luc-André Marcel, referred to Narekatsi and were so inspired by the “Book” that they

---

* Հոդվածը ներկայացվել է 25.06.21, գրախոսվել է 28.06.21, ընդունվել է պաշտոնապես 02.08.21:

¹ Жанполадян 2012.

translated and published some passages². In 1950 and 1951, Luc-André Marcel published his translation of several excerpts of the “Book” and the article entitled “Grigor Narekatsi and Ancient Armenian Poetry”. In 1953 literary critic Jean Ballard published these translations and the article in a separate book³. These first, albeit partial, translations aroused great interest in Narekatsi, and later his work was translated twice into French⁴, thrice into English⁵, four times into Russian⁶, it was also translated into Italian⁷, Persian⁸ and many other languages.

The Western Armenian Translations of the “Book of Lamentations”

Arshak Chopanyan was not only the first to present the “Book” in French, but also translated some passages into Western Armenian. They were published in the “Flower” (“Tsaghik”) magazine in 1895⁹ and later summarized in two volumes of the “Faces” collection¹⁰. Chopanyan considered the “Book” a volume, consisting of theological writings, prayers, historical passages and religious poems¹¹. For Chopanyan and his successive Western Armenian translators, the understanding of the “Book of Prayer” was essential, which is evident even from the titles of the translations – “Narek’s Prayer” and “Prayer Book”.

The first complete translation of the “Book” in Modern Armenian was done by Misak Gochunyan: it was published in 1902 in Constantinople¹². Nshan Jivanyan scrutinized the quality of this translation in the booklet “Narek and His Translation in Modern Armenian”¹³.

² See about this in detail **Գասպարյան**, Գրիգոր Նարեկացին ֆրանսիական գրական մտքի գնահատմամբ, «Սովետական գրականություն», 1966, N 6, 145–150.

³ See Marcel 1953, 19–36.

⁴ Grégoire de Narek 1961. Grégoire de Narek 2012.

⁵ Grigor Narekatsi 1977. Grigor Narekatsi 2001. St. Grigor Narekatsi 2001.

⁶ **Григор Нарекаци** 1977. **Григор Нарекаци** 1985. **Григор Нарекаци** 1984. **Григор Нарекаци** 1988.

⁷ Gregorio di Narek 2016.

⁸ Գրիգոր Նարեկացի (ف. غان نامه ی گ رگ وار) 2001:

⁹ **Զօպանեան**, Ծաղիկներ միստիքական գրականության, «Ծաղիկ», 1895, Յաւելուածական թիւ, 112–126:

¹⁰ See **Զօպանեան** 1924, **Զօպանեան** 1929.

¹¹ See **Զօպանեան** 1924, 9.

¹² Աշխարհաբար Նարեկ, Նարեկայ վանքի վանականներէն Ս. Գրիգոր վարդապետի աղօթագիրքը 1902:

¹³ See **Ճիւղանեան** 1905, 11–15.

In 1926, two prose translations of the “Book” into Western Armenian were published simultaneously, one in Constantinople (translated by Bishop Karekin Khachatoorian)¹⁴, the other in Cairo (translated by Bishop Torgom Gushakyan)¹⁵. The translators authored prefaces. Khachatoorian titled his preface “Narekatsi and the Narek”, Gushakyan – “St. Grigor Narekatsi”. They addressed both the specifics of the work and the translation issues.

With a desire to refine their translations, translators have occasionally revisited, revised, and translated them anew. Thereby, Khachatoorian, dissatisfied with his first translation, published a new verse translation of the “Book” into Western Armenian in Buenos Aires in 1948, with a juxtaposition of the original text in Old Armenian¹⁶.

In addition to those complete translations, which have been published in separate books, some excerpts from the “Book” have been published in collections, magazines, manuals and textbooks. Such are the fragmentary translations of Z. Gazanjyan¹⁷ into Western Armenian, the fragmentary verse translations into Modern Eastern Armenian by V. Nersisyan¹⁸ and V. Zadayan¹⁹.

The Eastern Armenian Translations of the “Book of Lamentations”

The Modern Eastern Armenian translations of the “Book” by Mkrtich Kheranyan and Vazgen Gevorgyan are best known in Armenia. The Armenian reader often gets acquainted with Narekatsi’s work thanks to them. Mkrtich Kheranyan’s verse translation of the “Book” into Modern Armenian, entitled “Grigor Narekatsi, The Book of Lamentations”, edited by Varag Arakelyan, was published in Yerevan in 1960 by “Haypethrat” publishing house²⁰.

The book begins with a preface by Mkrtich Mkryan, who prepares the reader for reading the work through the interpretation of Narekatsi and his composition. The segment entitled “From the Translator” is also important, where Kheranyan touches upon a number of issues, such as the poetic metre, rhyme, assonance, predominant in the “Book”, as well as the frequently used Old Armenian case

---

¹⁴ Նարեկ. Ողբերգութիւն Ս. Գրիգոր Նարեկացիի 1926:

¹⁵ Նարեկ, աղօթամատենան ս. Գրիգոր Նարեկացւոյ 1926:

¹⁶ Նարեկ. Մատենան ողբերգութեան Ս. Գրիգոր Նարեկացիի 1948:

¹⁷ Գազանճեան 1998, 307–397:

¹⁸ Հայ դասական քնարերգութիւն, 1986, 58–60:

¹⁹ Զադայան 2013, 196–202:

²⁰ Գրիգոր Նարեկացի 1960:

forms and phrases, the word formations and compoundings unique to the author. According to the translator these forms are typical of the composition and can be considered powerful means of conveying the appropriate “taste and smell” of the work, he strived to preserve in his translation²¹.

The translator also refers to the “disputable chapters”: “Prayers 75, 92 and 93 wholly, as well as separate subsections in Prayers 33, 34 and 26, which having a purely theological and religious-philosophical nature and content, seem to be inconsistent with the general poem in their style and spirit and are believed not to belong to the pen of the genius author”²². Those prayers and passages are missing in the translation, and this was conditioned not so much by Kheranyan’s mentioned opinion, but, at least, by the given period. In their research, scholars of the Narekatsi studies have shown by a comprehensive examination of the manuscripts that they belong to Narekatsi’s pen and originally existed in the “Book”²³. Later, when Kheranyan’s translation was republished, those prayers translated by Arshak Madoyan were also included²⁴. Kheranyan has preserved the sequence of prayers in his translation, but has not translated the preface entitled “Tenets of Prayer”²⁵ and the colophon. Kheranyan’s translation has footnotes, which the translator, with certain corrections, used when compiling the footnotes of the Modern Western Armenian translations of the same work carried out by Gushakyan and Khachatourian²⁶.

²¹ See **Գրիգոր Նարեկացի** 1960, XXXIV.

²² See *ibid.* **Գրիգոր Նարեկացի** 1960, XXIX.

²³ See *ibid.* **Գրիգոր Նարեկացի** 1985, 1038–1039, ծնթ. 5. Jean-Pierre Mahé also referred to this issue, noting: “It has long been observed that the 34th, 75th, 92nd and 93rd prayers of the ‘Book’ are very different from the others. The difference depends on several peculiarities. The style of these prayers is less poetical and closer to prose than the rest. In terms of their confessional or theological content, they stand apart from Gregory’s usual wishes and confessions. These prayers, which differ from the others in terms of form and content, not only belong to the poem, but also emphasize its main sections”, see **Մահե**, «Ողբերգութեան մատենի» կառուցվածքի և ստեղծագործման մի քանի հարցեր, «Պատմա-բանասիրական հանդես», 1986, N 4, 100.

²⁴ **Սբ. Գրիգոր Նարեկացի** 2012:

²⁵ The “Tenets of Prayer” was not included in the translation, probably conditioned by the existing various opinions about its being authorial. See about the issue of the title of the “Book” **Թամրազյան** 2016, 297–302.

²⁶ See **Գրիգոր Նարեկացի** 1960, XXXIII–XXXIV.

Narekatsi, like almost all medieval scribes, often referred to the Bible, but due to the Soviet era, not all the relevant passages were annotated and many expressions remained unclear. **Kheranyan's translation has a dictionary.** It contains the Modern Armenian versions of the words in the original text that could be used in translation. Kheranyan, however, did not do so, and this, among other issues, was commented by Suren Shtikyan in his article entitled "The Modern Armenian Translations of Grigor Narekatsi"²⁷.

Every translator who undertook the translation of the "Book", strived to create a translation that did not repeat the previous ones, still remaining faithful to the original text. Vazgen **Gevorgyan initiated a new translation of the "Book"**, trying to translate it in his own way, to create a poetic translation and present Narekatsi anew as a genius poet.

The verse translation of the "Book" and the canticles (tagh) by V. Gevorgyan into Modern Armenian, entitled "Grigor Narekatsi, Book of Lamentations; Canticles", was published in Yerevan in 1979 by the "Soviet Writer" publishing house²⁸. Gevorgyan referred to his translation back in 1968 in the article entitled "On the New Modern Armenian Translation of Grigor Narekatsi's 'Book of Lamentations'"²⁹. The translator published some excerpts of the "Book" in the press, and in 1970 in "Tsaghkakagh"³⁰. Gevorgyan's translation did not include the "Tenets of Prayer", prayers 75, 92, 93 and the colophon either. The sequence of prayers are preserved, except for the last three: Prayer 95 of the original text is presented under Prayer 93, and Prayer 94 instead of Prayer 92. The book lacks both footnotes and a dictionary, but a series of issues related to the translation are discussed in the "Retrospective Review", where the translator with parallel examples makes comparisons between various Modern Armenian translations of the "Book"³¹.

In recent years, new Modern Armenian translations of the "Book" have been published. In 2013, Ashot Petrosyan published a prose translation of the "Book" with a juxtaposition of the original text in Old Armenian. The book includes 95

---

²⁷ See **Շտիկյան** [http://kalantarian.org/shtikyan/work/Hod.1960%20\(antip\).pdf](http://kalantarian.org/shtikyan/work/Hod.1960%20(antip).pdf).

²⁸ **Գրիգոր Նարեկացի** 1979:

²⁹ See **Գևորգյան**, Գրիգոր Նարեկացու Մատյան ողբերգության պոեմի աշխարհաբար նոր թարգմանության մասին, «Բանբեր Երևանի համալսարանի», 1968, N 2, 168–172.

³⁰ **Գրիգոր Նարեկացի** 1970:

³¹ See **Գրիգոր Նարեկացի** 1979, 598–654.

prayers and a colophon, has prayer titles, an epilogue, a concise dictionary and footnotes³².

In 2016, the “Book” was translated by Maxim Voskanyan³³. The translation had a preface and footnotes to several excerpts of Prayer 2. M. Voskanyan noted that at first it was broken down into poetic lines to translate the “Book” following the scientific publication. Thenceforth, taking into account that the original text was not broken down into poetic lines in the manuscripts, he compared the translation with the original text entitled “The Tragedy of Our Holy Father Gregory – the Monk from Narek Monastery” which was published in Antelias, and removed the poetic lines broken down³⁴.

The last two translators did not attach importance to the fact that although the original text was not broken down into poetic lines, Narekatsi constructed his composition in such a way as to reveal the pronunciation, syntax, semantic independence and significance of the units that were separated thanks to the pauses between them, the specially expressed inner voice, tempo, rhythm and rhyme. Their preservation in the translations must be important.

In 2019, the new Eastern Armenian prose translation of the “Book” by Father Mesrop Aramyan was published, with a juxtaposition of the original text in Old Armenian³⁵. The author used the achievements of the translation heritage of the “Narek” and G. Avetikyan’s commentary. The translation was done from the critical original text published by P. Khachatryan and A. Ghazinyan, which he scrupulously compared with G. Avetikyan’s commentary, making the necessary changes, and turned to H. Nalyan’s commentary for semantic adjustments³⁶.

Conclusion

Thereby, referring to the complex and complicated translation work of the “Book of Lamentations”, the translators noted that they never hoped to create a perfect translation, but to present the original text as clearly and accurately as possible. The translators more or less managed to express the peculiarities of the “Book” in different passages, and this was prevalently conditioned by the

---

³² Սբ. Գրիգոր Նարեկացի 2013:

³³ Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի 2016:

³⁴ See Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի 2016, 415–424.

³⁵ Սբ Գրիգոր Նարեկացի 2019:

³⁶ See Սբ Գրիգոր Նարեկացի 2019, 17.

grammatical differences between Modern Armenian and Old Armenian as well as the translator's style and taste.

In order to understand the original text, the translators have often been guided by the interpretations of the Bible and dictionaries, or made unique commentaries. Some of them translated the excerpts similarly to create a translation closer to the original text, and even when expressed in other nuances, they had almost never deviated from the original. Others were guided by the dictates of the poetic metre, the desire to always express the original text in the same metre, sometimes deviating from the meanings, creating new forms and applications. However, despite some omissions and other translations, they have managed to create such translations thanks to which, the reader may be acquainted with the "Book" a millennium later.

BIBLIOGRAPHY

Աշխարհաբար Նարեկ, Նարեկայ վանքի վանականներին Ա. Գրիգոր վարդապետի աղօթագիրքը 1902, գրաբար բնագիրին թարգմանեց **Գօշունեան Մ.**, Կ. Պոլիս, տպագր. Գ. Գայսեբեան, 515 էջ:

Գազանճեան Զ. 1998, Հատընտիր հայ հին բանաստեղծութեան, հտ. Ա, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 605 էջ:

Գասպարյան Հ. 1966, Գրիգոր Նարեկացին ֆրանսիական գրական մտքի գնահատմամբ, «Սովետական գրականություն», Երևան, Հայկական ՍՍՀ գրողների միության վարչության հրատ., N 6, էջ 145–150:

Գևորգյան Վ. 1968, Գրիգոր Նարեկացու Մատյան ողբերգության պոեմի աշխարհաբար նոր թարգմանության մասին, «Բանբեր Երևանի համալսարանի», N 2 Երևան, «Միտք» հրատ., էջ 168–172:

Գրիգոր Նարեկացի 1985, Մատեան ողբերգութեան, աշխատասիրությամբ՝ **Խաչատրյան Պ. և Ղազինյան Ա.**, Երևան, ԳԱԱ հրատ., էջ 1038–1039:

Գրիգոր Նարեկացի 2001, Մատյան ողբերգության (فغان نامه ی گ رگ و وار), պարսկերեն թարգմանությունը՝ Մաթյան Ա., Սպահան, «Նաշրե Ֆարդա» հրատ., 288 էջ:

Գրիգոր Նարեկացի 1960, Մատյան ողբերգության, գրաբարից թարգմանեց **Խերանյան Մ.**, Երևան, Հայպետհրատ, XXXIV+409 էջ:

Գրիգոր Նարեկացի 1970, Մատյան ողբերգության, Ծաղկաքաղ, թարգմանություն **Գևորգյան Վ.**, Երևան, «Հայաստան» հրատ., 127 էջ:

Գրիգոր Նարեկացի 1979, Մատյան ողբերգության. Տաղեր, թարգմանություն **Գևորգյան Վ.**, Երևան, «Սովետական գրող» հրատ., 654 էջ:

Զադայան Վ. 2013, Հայ միջնադարյան պոեզիա, «Գրական համալսարան», գիրք XIII, Գրական-գեղարվեստական ժողովածու, կազմեց՝ **Մաղալյան Վ.**, Երևան, ԵՊՀ հրատ., էջ 196–202:

- Թամրազյան Հ.** 2016, Գրիգոր Նարեկացին և Նարեկյան դպրոցը, Գիրք Բ, Երևան, «Նաիրի» հրատ., 454 էջ:
- Հայ դասական քնարերգություն 1986, երկու հատորով, հտ. I, Հին շրջան, միջին դարեր (V–XII), կազմեցին և ծանոթագրեցին՝ **Մկրտչյան Լ., Մադոյան Ա.**, Երևան, «Սովետական գրող» հրատ., 272 էջ:
- Ճիանեան Ն. (Հորոյ)** 1905, Նարեկը և իւր աշխարհաբար թարգմանութիւնը, Կ. Պոլիս, տպ. Յ. Մատթէոսեան, 48 էջ:
- Մահե Ժ.-Պ.** 1986, Ողբերգութեան մատեննի» կառուցվածքի և ստեղծագործման մի քանի հարցեր, «Պատմա-բանասիրական հանդես», Երևան, Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի հրատ., N 4, էջ 99–105:
- Նարեկ, աղօթամատեննիս. Գրիգոր Նարեկացու 1926, արդի հայերէնի վերածեց **Գուշակեան Թ.**, Գահիրե, տպ. Յ. Ազապլար, 367 էջ:
- Նարեկ. Մատեննի ողբերգութեան Ս. Գրիգոր Նարեկացիի 1948, գրաբար բնագրի հանդիպադրութեամբ աշխարհաբարի վերածեց՝ **Խաչատուրեան Գ.**, Պուլնոս Այրէս, տպագրութիւն ՍՏ. Տէօքմէճեան, 322 էջ:
- Նարեկ. Ողբերգութիւն Ս. Գրիգոր Նարեկացիի 1926, աշխարհաբարի վերածեց **Խաչատուրեան Գ.**, Կ. Պոլիս, տպագրութիւն Յ. Մ. Սէթեան, 549 էջ:
- Շտիկյան Ա.**, «Գրիգոր Նարեկացու աշխարհաբար թարգմանությունները», [http://kalantarian.org/shtikyan/work/Hod.1960%20\(antip\).pdf](http://kalantarian.org/shtikyan/work/Hod.1960%20(antip).pdf):
- Զօպանեան Ա.** 1895, Ծաղիկներ միստիքական գրականութեան, «Ծաղիկ» ազգային, գրական եւ քաղաքական կիսամսեայ հանդէս, խմբագրապետ **Զօպանեան Ա.**, Կ. Պոլիս, տպագրութիւն Ն. Ճ. Արամեան, Նոր շրջան, Յանդուածական թիւ, էջ 112–126:
- Զօպանեան Ա.** 1924, Դէմքեր, հտ. Ա, Փարիզ, Գեղարուեստական տպ., 224 էջ:
- Զօպանեան Ա.** 1929, Դէմքեր, հտ. Բ, Փարիզ, Մասիս տպ., 190 էջ:
- Սբ. Գրիգոր Նարեկացի** 2019, Մատեննի ողբերգութեան, աշխարհաբար թարգմանությունը եւ ներածությունը՝ **Արամեան Մ.**, Երևան, «Վէմ» կրթամշակութային հիմնադրամ, 462 էջ:
- Սբ. Գրիգոր Նարեկացի** 2012, Մատեննի ողբերգության (Նարեկ), գրաբարից թարգմանեց **Խերանյան Մ.**, Ս. Էջմիածին, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հրատ., 728 էջ:
- Սբ. Գրիգոր Նարեկացի** 2013, Նարեկ, Աղօթամատեննի, գրաբար բնագրի հանդիպադրությամբ՝ արդի հայերէնի փոխադրությունը՝ **Պետրոսյան Ա.**, Երևան, ՎՄՎ-պրինտ, 640 էջ:
- Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի** 2016, Մատեննի ողբերգության, փոխադրությունը՝ **Ոսկանյան Մ.**, Երևան, «Լուսաբաց» հրատ., 425 էջ:
- Григор Нарекаци** 1977, Книга скорби, перевод **Гребнев Н.**, Ереван, изд. «Советакан грох», 493 с.
- Григор Нарекаци** 1984, Книга скорбных песнопений, перевод **Миль Л.**, изд. «Советакан грох», Ереван, 320 с.
- Григор Нарекаци** 1985, Книга скорбных песнопений, перевод с древнеармянского **Микушевич В.**, Москва, изд. «Художественная литература», 350 с.

Григор Нарекаци 1988, Книга скорбных песнопений, перевод с древнеармянского и комментарий **Дарбинян-Меликян М.** и **Ханларян Л.**, Москва, изд. «Наука», 407 с.

Джанполадян М. 2012, «Книга скорби» Нарекаци в русских переводах и критике. Монография, Ереван, изд. ЕГУ, 145 с.

Grigor Narekatsi 2001, The Book of Sadness, translation and introduction by Khachatoorian K., Yerevan, Nairi, 504 p.

Grigor Narekatsi 1977, Lamentations of Narek, translated from the classical Armenian by Kudian M., London, Mashtots press, 96 p.

St. Grigor Narekatsi 2001, Speaking with God from the Depths of the Heart. The Armenian Prayer Book of St. Gregory of Narek. English translation and introduction by Samuelian T., Yerevan, Vem Press, 761 p.

Grégoire de Narek 2012, Le Livre de Lamentation, introduction, traduction et notes par Mahé A. et J.- P., Erevan, «Nairi», 532 p.

Grégoire de Narek 1961, Le Livre de Prières, introduction, traduction de l'arménien et notes par Kéchichian I., Paris, bd de Latour-Maubourg, 555 p.

Marcel L.-A. 1953, Grégoire de Narek et l'ancienne poésie arménienne, Paris, imprimerie "Araxes", 140 p.

Gregorio di Narek 2016, IL Libro della Lamentazione. Traduzione e note di Zekiyan B. L., Jerevan, Antares, 212 p.

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻՆ ԵՎ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐԸ

ԱՊՐԵՍՅԱՆ Ա.

Ամփոփում

Բանալի բառեր՝ Գրիգոր Նարեկացի, «Մատեան ողբերգութեան», աղոթագիրք, հիշատակարան, թարգմանական խնդիրներ, քերականական տարբերություններ, կրոնական բանաստեղծություններ:

«Մատեան ողբերգութեան» երկի թարգմանություններից ակնհայտ է, որ Գրիգոր Նարեկացու երկը՝ հայ և համաշխարհային գրականության ամենաարժեքավոր ստեղծագործություններից մեկը, թարգմանիչները ներկայացրել են որպես միատիպականության և բանաստեղծականության գլուխգործոց: Բանաստեղծ և հոգևոր թարգմանիչները տարբեր տեսանկյուններից են լրացրել ու հարստացրել թարգմանությունները: Աշխարհական թարգմանիչները բանաստեղծ Գրիգոր Նարեկացու ստեղծագործության գեղագիտական կողմն են արտահայտել՝ փոխանցելով նրա բանաստեղծական խոսքի հարստությունը, ինքնահնար դարձվածները, բառերի հաճախ նուրբ ու բազմի-

մաստ կիրառությունները: Հոգևոր թարգմանիչները հոգևորական Նարեկացու երկի աստվածաբանական բովանդակության խորքն են ներկայացրել՝ սուրբգրային հարասությունների մեկնությամբ, արտահայտությունների՝ կրոնական, խորհրդանշական իմաստների ծավալմամբ: Այդուհանդերձ, երկու դեպքում էլ թարգմանությունները հաջողվել են, քանի որ թարգմանիչները ձեռնամուխ են եղել թարգմանական բարդ ու դժվարին աշխատանքին՝ հավատարիմ մնալով Նարեկացու տողին՝ գիրը՝ մարմնիս, և խոսքը՝ հոգուս տեղ:

ГРИГОР НАРЕКАЦИ И ПЕРЕВОДЧИКИ

АПРЕСЯН А.

Резюме

Ключевые слова: Григор Нарекаци, «Книга скорбных песнопений», молитвенник, колофон, проблемы перевода, грамматические различия, религиозные стихи.

«Книга скорбных песнопений» Григора Нарекаци – одно из ценнейших произведений армянской и мировой литературы – была представлена переводчиками как мистический и поэтический шедевр. В процессе работы поэты-переводчики и переводчики-богословы дополняли и обогащали свои переводы. Поэты-переводчики передавали эстетическую сторону творчества поэта, богатство его поэтической речи, тонкость и многозначность использованной лексики. Переводчики-богословы пытались воспроизвести богословскую глубину духовного содержания произведения Нарекаци, по-своему толкуя его библейские образы, отражая в переводе авторскую символику и религиозные откровения. Важно отметить, что переводчикам гениального творения Нарекаци удалось сохранить верность оригиналу, поскольку «книга эта суть моя, и слово это суть душа моя» (Г. Нарекаци).